

ROZDZIAŁ IV

Agnieszka Dawidziuk

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa

BEZPIECZEŃSTWO EKOLOGICZNE I JEGO PRAWNA OCHRONA W POLSCE

Wstęp

Bezpieczeństwo ekologiczne to obecnie bardzo aktualny temat rozważań, szczególnie gdy w perspektywie dla całej ludzkości jak i przyszłych pokoleń, pojawiają się zagrożenia ekologiczne, wynikające ze zmiany klimatu, niedoboru wody, zamierania lasów, zanieczyszczenia wody i powietrza. Już obecnie występuje wiele chorób tzw. cywilizacyjnych, dotyczących ludzi, głównie dzieci, a związanych niezaprzeczalnie z rozwojem cywilizacyjnym. W świetle tak pojmowanej rzeczywistości na pierwszy plan wysuwają się potrzeby egzystencjalne człowieka, a wśród nich priorytetowa potrzeba bezpieczeństwa. W dobie intensywnego rozwoju cywilizacyjnego i ciągłego postępu technicznego, świadomość, wiedza z zakresu ekologii, a tym samym bezpieczeństwo ekologiczne staje się istotnym elementem życia społecznego, ponieważ dotyczy bezpośrednio istotnych dla życia i rozwoju egzystencjalnego człowieka, elementów przyrody ożywionej, w której człowiek stale funkcjonuje. Przyroda jest środowiskiem bytowania wszystkich organizmów żywych, z człowiekiem na jej czele. Życie, zdrowie i poczucie bezpieczeństwa człowieka pozostają jednymi z najważniejszych wartości, o które należy walczyć i dbać. Są to priorytetowe wartości, zależne od jakości środowiska przyrodniczego. Pragnienie bezpieczeństwa pozostaje najważniejszym dążeniem człowieka w zaspokajaniu wszelkich potrzeb. W związku z tym zasadne wydaje się doprecyzowanie, kto jest podmiotem bezpieczeństwa jak i co jest zakresem bezpieczeństwa ekologicznego. Jakie zachowania podmiotów, warunkują właściwą ochronę dóbr przyrody, a jakie i czym skutkują dla przyszłych pokoleń. Pod pojęciem podmiot należy rozumieć kogoś lub coś, kogo bezpieczeństwo dotyczy. Może to być pojedynczy człowiek, grupa społeczna, społeczność lokalna czy naród, czyli społeczeństwo jako całość¹. Natomiast w słowniku edukacji do bezpieczeństwa czytamy: bezpieczeństwo to zdolność narodu do ochrony jego we-

¹ M. Cieślarczyk, *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa*, AP Siedlce 2009, s. 40.

wewnętrznych wartości przed zewnętrznymi zagrożeniami². Bezpieczeństwo można również powiązać z zagrożeniami czyli potencjalnymi lub istniejącymi zjawiskami, sytuacjami bądź działaniami godzącymi w wartości i interesy narodowe, stwarzające niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia warunków bytu, mienia i środowiska oraz destabilizacji życia społecznego i państwowego, a także osłabienia rozwoju³. W perspektywie XXI wieku do najpoważniejszych należy zaliczyć zagrożenia ekologiczne. Proces stałego niszczenia naturalnego środowiska człowieka nie jest całkowicie nowy, ale od lat 60-tych XX w., kiedy dokonywano pierwszych prób jądrowych, zjawisko nasiliło się na tyle, że przyjęło charakter globalny. Wówczas pojawiła się groźba unicestwienia przyrody w obecnym jej kształcie. Od tego czasu zaczęło funkcjonować pojęcie „katastrofy ekologicznej”. Może ona przybierać różne formy i dotyczyć różnych obszarów. Najbardziej narażone na zanieczyszczenia, a istotne dla egzystencji człowieka są: skażenie wody, powietrza i gleby. Można przypuszczać, że zagrożenia ekologiczne w XXI wieku staną się jednym z podstawowych problemów zarówno globalnych jak i regionalnych. Klęski żywiołowe, katastrofy w przyrodzie, powodujące szkody i zniszczenia na terenach zamieszkałych i użytkowanych przez ludzi np. wichury, powodzie, trzęsienia ziemi są trudne do przewidzenia, co uniemożliwia przygotowanie się i ograniczanie szkód. Problem bezpieczeństwa ekologicznego dotyczy również kultury, która stanowi wzór podstawowych założeń, wartości, norm, reguł, symboli i przekonań, wpływających na postrzeganie wyzwań, szans i lub zagrożeń, a także sposób odczuwania bezpieczeństwa i myślenia o nim oraz związany z tym sposób zachowania i działania podmiotów⁴.

Dlatego istnieje potrzeba działań na forum międzynarodowym, krajowym i na wielu płaszczyznach porozumień w sprawie zahamowania niszczenia środowiska, jako dobra wspólnego, niezbędnego dla zdrowej egzystencji obecnych i przyszłych pokoleń. Prowadzenie badań w zakresie i na temat bezpieczeństwa ekologicznego, tak by więcej wiedzieć, więcej rozumieć i więcej działać na korzyść dla przetrwania środowiska w jak najmniej zmienionej formie jest również istotne.

1. Bezpieczeństwo ekologiczne a ekologia

Definiowanie i pojmowanie bezpieczeństwa budziło od zawsze szereg kontrowersji na temat samej jego istoty, a także jego podziału. Bezpieczeństwo ekologiczne, jako kategoria bezpieczeństwa pojawiło się

² J. Kunikowski, *Słownik podstawowych terminów wiedzy i edukacji dla bezpieczeństwa*, Siedlce 2005, s. 12.

³ J. Flis, *Pojęcie i istota zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*, Bellona, Warszawa 2006, s. 98.

⁴ M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Siedlce 2006 s. 11.

stosunkowo niedawno, ale na znaczeniu przybrało po wybuchach elektrowni atomowych np. w Czarnobylu, kiedy skażeniu uległy znaczne obszary środowiska naturalnego, stanowiąc ogromne zagrożenie dla egzystencji człowieka. Pierwsze jego definicje związane były z neutralizacją skutków tych zdarzeń oraz likwidacją lub zmniejszaniem zagrożeń spowodowanych skażeniami i dewastacją środowiska do koniecznego minimum. Stąd bezpieczeństwo ekologiczne utożsamia się poniekąd z ochroną tegoż środowiska, tak ważnego elementu naszego życia. Zanim jednak dookreślimy czym jest bezpieczeństwo ekologiczne, kilka słów wyjaśnienia czym w ogóle jest ekologia i ekosystemy. Ekologia to nauka o strukturze i funkcjonowaniu przyrody, zajmująca się badaniem oddziaływania pomiędzy organizmami żywymi a ich środowiskiem oraz wzajemnie pomiędzy organizmami. Ekologia zajmuje się więc badaniem i analizą związków, interakcji zachodzących pomiędzy światem ożywionym i nieożywionym jak i wewnątrz nich⁵. Człowiek jest elementem, integralną częścią środowiska, więc na zachowaniu równowagi powinno zależeć mu najbardziej. Ekologię opisują dwie dziedziny naukowo-techniczne: sozologia – zajmująca się zagadnieniami ochrony środowiska naturalnego, analizą przyczyn zmian środowiskowych i badaniem wpływu na nie działalności człowieka oraz zapobieganiu bądź łagodzeniu wpływu rozwoju cywilizacyjnego ludzkości na środowisko naturalne. Natomiast druga ekozofia – filozofia ekologiczna bada ekoświadomość ludności, światopogląd skierowany na życie zgodne ze środowiskiem naturalnym. Ekosystem natomiast to fragment przyrody ożywionej i nieożywionej, stanowiący funkcjonalną całość, w której zachodzi wymiana między jej częścią żywą – biocenozą, a nieożywioną – biotopem⁶. Człowiek niezaprzeczalnie jest częścią ekosystemów, tak pojmowanych, o mniejszym i szerszym zasięgu.

Bezpieczeństwo ekologiczne, zwane inaczej bezpieczeństwem środowiskowym, przedstawiane jest ono jako nowy znaczący wymiar bezpieczeństwa międzynarodowego i wewnętrznego. Oznacza to, że jest nie tylko wartością motywującą działania na forum stosunków wewnętrznych i zewnętrznych państwa, lecz także dynamicznym procesem podlegającym ewolucji w skali masowej i wymiarze rzeczowym. Jest to istotne tym bardziej, że wraz z coraz większym zdynamizowaniem stosunków społecznych zmienia się treść pojęcia bezpieczeństwa, jego zakres przestrzenny i przedmiotowy, charakter zagrożeń, a także koncepcja i działalność podejmowana dla jego zapewnienia⁷. Bezpieczeństwo ekologiczne to taki stan stosunków społecznych, w tym treści, form i sposobów organizacji stosunków międzynarodowych, który nie tylko ogranicza i eliminuje zagrożenia ekologiczne,

⁵ *Encyklopedia PWN*, PWN, Warszawa 2003, s. 125.

⁶ *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1978, s. 287.

⁷ S. Śładkowski, *Bezpieczeństwo ekologiczne Rzeczypospolitej Polskiej*, AON, Warszawa 2004, s. 3.

lecz promuje pozytywne działania, umożliwiając realizację wartości istotnych dla istnienia i rozwoju narodów i państw⁸. W innym ujęciu to trwałe i ciągły proces zmierzający do osiągnięcia pożądanego stanu ekologicznego, zabezpieczający spokojną i zdrową egzystencję wszystkich elementów ekosystemu, przy użyciu różnych środków zgodnych z zasadami współżycia wewnętrznego państwa i społeczności międzynarodowych⁹.

Obecnie zauważa się dwa nurty dotyczące bezpieczeństwa ekologicznego. Jeden tzw. nurt negatywny, który upatruje źródła zagrożeń i sposobu ich unikania. Wg przedstawicieli tegoż nurtu, bezpieczeństwo ekologiczne to likwidacja lub zmniejszenie do minimum zagrożeń zdrowia i życia człowieka, których przyczyną jest środowisko naturalne¹⁰. W tym przypadku, działania ratownicze ujawniają się dopiero po zaistnieniu skutków. Drugi nurt, kreacyjny, którego przedstawiciele uważają iż bezpieczne warunki dla przetrwania ludzkości zależą od woli i działań społeczności na szczeblu międzynarodowym i krajowym, poprzez kształtowanie pożądanego stanu środowiska¹¹.

2. Ekologiczne zagrożenia dla bezpieczeństwa

Możliwy brak bezpieczeństwa ekologicznego wynika z istnienia zagrożeń, które mogą występować pojedynczo lub zbiorowo, sprzęgać się i wywoływać interakcje. Zagrożenie traktuje się jako sytuację, w której zachodzi możliwość zaistnienia obrażeń człowieka oraz powstania szkód materialnych w środowisku lub ich kombinacji spowodowanych przez czynniki materialne lub ich zespoły: obciążenia, zaburzenia, zniszczenia, zanieczyszczenia i skażenia. Zjawisko to, objawiające się w sferze materialnej, prowadzi do obniżenia poziomu egzystencji społeczeństwa, ograniczenia aktywności ekonomicznej, uszczuplenia dobrobytu wskutek strat, które trzeba rekompensować. Aby dokonać analizy zagrożeń środowiska naturalnego, konieczne jest umiejscowienie ich przyczyn względem ustalonych podziałów. Możemy mówić o źródłach rozpatrywanych pod względem podmiotowym oraz przyczynowym (gdzie wyodrębnia się przyczyny o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym), a także przedmiotowym oraz z punktu oceny prawdopodobieństwa ich wystąpienia¹².

Podmiotowe – są skutkiem działań, które przez zmianę naturalnego stosunku człowieka do biocenoz i biotopów mogą doprowadzić populację do unicestwienia. Ich źródłami są głównie:

⁸ M. Pietraś, *Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie*, Lublin 1996, s. 47.

⁹ J. Haber, *Bezpieczeństwo jako determinanta stosunków międzynarodowych*, [w:] *Determinanty polityki zagranicznej i międzynarodowej*, Warszawa 1981, s. 89.

¹⁰ S. Śladkowski, *Bezpieczeństwo ekologiczne Rzeczypospolitej Polskiej*, AON, Warszawa 2004, s. 13.

¹¹ Ibidem, s. 14.

¹² Ibidem, s. 15.

- załamanie równowagi przyrodniczej jako następstwo nadmiernej eksploatacji zasobów środowiska
- zanieczyszczenie sfer ziemi i otoczenia przez substancje pochodzenia przemysłowego, transportowego i komunalnego,
- postępująca degradacja ekosystemów wskutek zanieczyszczeń odpadami toksycznymi oraz katastrof ekologicznych.

Przedmiotowe – źródłami zagrożeń są zdarzenia powodowane siłami przyrody i działalnością gospodarczą postrzegane jako:

- naturalne – skutki klęsk i katastrof żywiołowych
- cywilizacyjne – materialne zanieczyszczenia różnego rodzaju i typu wprowadzane do otoczenia w toku działalności człowieka

Można wyróżnić także podział zagrożeń na następujące grupy rodzajowe:

- biologiczne – awarie lub akty sabotażu w laboratoriach i instytucjach naukowobadawczych zajmujących się badaniami bakterii i wirusów, a w związku z tym i przechowujących substancje biologicznie niebezpieczne (wirusy chorób, itp.),
- chemiczne – awarie w zakładach przemysłowych, laboratoriach, magazynach, składowiskach substancji chemicznych, transporcie: kolejowym, drogowym, morskim, lotniczym, rurociągowym,
- radiacyjne – wypadki i awarie naturalnych źródeł promieniowania, w elektrowniach jądrowych, w zakładach posiadających substancje radioaktywne,
- pożarowe – budynków mieszkalnych, wielkoobszarowe lasów, zakładów lub obiektów przemysłowych, obiektów użyteczności publicznej, magazynów, itp.,
- hydrologiczno-meteorologiczne – powodzie, silne wiatry i huragany, długotrwałe występowanie ekstremalnych temperatur, wyładowania atmosferyczne, susze, intensywne opady atmosferyczne (śniegu lub deszczu), zjawiska lodowe na rzekach, jeziorach i zbiornikach wodnych, itp.,
- uszkodzenia, awarie i katastrofy infrastruktury technicznej – katastrofy budowlane, katastrofy górnicze, awarie i uszkodzenia infrastruktury technicznej, gazowej, wodnokanalizacyjnej, oczyszczania miast, elektroenergetycznej, paliwowej, sieci telekomunikacyjnej i informacyjnej,
- katastrofy komunikacyjne – drogowe, kolejowe, lotnicze, wodne¹³.

Zagrożenia ekologiczne charakteryzują się ogromną złożonością, obejmują skutkami najczęściej wielki obszar, są niezmiernie dynamiczne w swej fazie trwania oraz, co jest bardzo ważne, zależne od losowych czynników otoczenia. Wiodą albo do degradacji, albo do dewastacji środowiska, albo do klęski ekolo-

¹³E. Kołodziński, *Wprowadzenie do zarządzania bezpieczeństwem*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2008, s. 58.

gicznej. W zależności od tego, jak duże natężenie zdarzenia ujemnego w swym wpływie na środowisko nastąpiło, będącego czynnikiem zagrożenia, różny będzie charakter końcowy zmian, które nastąpiły w środowisku¹⁴.

3. Skutki zagrożeń ekologicznych

W ciągu ostatniego wieku w środowisku naturalnym zaszły ogromne niekorzystne zmiany. Świat musi się zmierzyć z zagrożeniami, które w przyszłości mogą utrudnić życie lub nawet je zniszczyć, jeżeli nie zostaną podjęte właściwe działania w celu ochrony środowiska naturalnego. Skutkami zanieczyszczenia środowiska są:

Dziura ozonowa – wynika z przedostawania się do atmosfery szkodliwych substancji, które niszczą zawarty w stratosferze ozon. Szkodliwe działanie zjawiska polega na zwiększeniu przepuszczalności szkodliwego promieniowania słonecznego (ultrafioletu) – jego większa ilość dociera do powierzchni Ziemi, mogąc powodować m.in. poparzenia, choroby skóry.

Efekt cieplarniany – do dzisiaj nie jest jasne, jak duży jest udział człowieka (i produkowanego przez niego dwutlenku węgla) w stopniowym ocieplaniu się klimatu, faktem jest jednak, iż z roku na rok w różnych miejscach świata jest coraz cieplej, zmniejsza się pokrywa lodowa biegunów, a w związku z tym – podnosi się poziom wód.

Kwaśne deszcze – powstają gdy para wodna łączy się z tlenkiem siarki i azotu, a następnie spada na ziemię w postaci opadów o wyraźnie kwaśnym odczynie. Deszcze takie oddziałują negatywnie m.in. na lasy, infrastrukturę przemysłową, zakwaszają glebę.

Wycieki ropy na morzach, zanieczyszczanie wybrzeży – zagrożenie związane z awarią tankowców, ropociągów, platform wiertniczych itp. Plamy ropy z wycieków stanowią katastrofę ekologiczną, m.in. niszczą życie na dziesiątkach kilometrów wybrzeży.

Nadmierna ilość śmieci – każdy człowiek produkuje rocznie bardzo dużą ilość śmieci, z których tylko niewielka część ulegnie rozkładowi. Reszta będzie musiała być magazynowana przez wiele lat. Do tego należy dodać odpady przemysłowe, w tym także radioaktywne i toksyczne, których nieodpowiednie składowanie może doprowadzić do skażenia gleby.

Wycinanie lasów – nadmierna wycinka lasów jest zjawiskiem niekorzystnym nie tylko ze względu na produkowany przez drzewa tlen (zdecydowana większość tlenu produkowana jest przez glony w oceanach). Nadmierne wycinanie lasów ma niekorzystny wpływ przede wszystkim z punktu różnorodności biologicznej, a także absorpcji wody, hamowania splotu powierzchniowego, a przez to – zapobiegania erozji gleby.

¹⁴S. Śładkowski, *Bezpieczeństwo ekologiczne...*, op. cit., s. 28.

4. Prawo Unii Europejskiej w zakresie ochrony środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego

Prawo środowiska Unii Europejskiej jest częścią porządku prawnego UE, która bezpośrednio lub pośrednio reguluje obrót prawny wszystkich państw członkowskich, w tym także w Polsce, związany ze środowiskiem.

Źródłem materialnym prawa środowiska UE jest wola państw członkowskich, które przyznały Unii Europejskiej i instytucjom działającym w jej ramach instytucjonalnych kompetencje do tworzenia prawa. W znaczeniu formalnym, źródłem prawa środowiska Unii Europejskiej są rozmaite rodzaje aktów dotyczących środowiska, regulujące funkcjonowanie przestrzeni prawnej UE w tej dziedzinie. Mogą to więc być zarówno akty prawne o charakterze wiążącym, jak i niewiążącym. Źródłami formalnymi prawa środowiska UE sensu stricto są tylko te akty prawa UE, które mają charakter prawnie wiążący.

Do kategorii aktów pierwotnego prawa środowiska zaliczyć należy traktaty założycielskie Wspólnot i Unii Europejskiej, ich kolejne modyfikacje i traktaty akcesyjne. Ponadto do kategorii tej zaliczamy ogólne zasady prawa i prawo zwyczajowe. Generalnie, źródłem prawa środowiska UE są regulacje przyjmowane na podstawie Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Instytucje UE nieczęsto posługują się rozporządzeniem, jako instrumentem dla tworzenia norm prawa środowiska. Rozporządzenia wchodzi do porządku prawnego państw członkowskich bez konieczności ich transpozycji, obowiązują w całości oraz charakteryzują się bezpośrednią skutecznością.

Dyrektywy są najczęściej używanym instrumentem prawa UE w dziedzinie środowiska. Dyrektywy mają charakter prawnie wiążący, ograniczony do zamierzonego w dyrektywie celu, pozostawiając państwom członkowskim decyzje w sprawie sposobu wprowadzenia ich w życie. Co do zasady dyrektywy nie obowiązują bezpośrednio i wchodzi do porządków prawnych państw członkowskich w drodze procesu implementacyjnego. Generalnie są to akty prawne mające na celu zbliżanie prawodawstwa państw członkowskich UE, przede wszystkim w drodze ustalania standardów norm środowiska oraz harmonizacji systemów krajowych w tej dziedzinie.

Decyzje mają charakter wiążący w stosunku do adresatów, do których są skierowane. Podejmowane w dziedzinie środowiska dotyczą szerokiego spektrum przedmiotowego.

Zalecenia i opinie, w przeciwieństwie do rozporządzeń, dyrektyw i decyzji nie mają mocy prawnie wiążącej. Rezolucje zawierają oświadczenia woli instytucji UE w odniesieniu do programu realizowanej polityki. Rezolucje nie mają charakteru prawnie wiążącego, ale ich treść może mieć znaczenie dla interpretacji aktów prawnych o charakterze wiążącym.

Komunikaty, które Komisja kieruje do innych instytucji unijnych, a zwłaszcza do Parlamentu i Rady, na ogół wyjaśniają stanowiska Komisji w stosunku do określonych spraw czy problemów, nie mają charakteru prawnie wiążących. Często komunikaty są aktami poprzedzającymi propozycje legislacyjne Komisji i ukazują się w postaci Białych i Zielonych Ksiąg.

Programy działania, wprowadzane przy pomocy rezolucji, jako instrumentu prawnie niewiążącego, często stanowią podstawę do wydania aktów prawa pochodnego o charakterze wiążącym.

Porozumienia środowiskowe, mimo że nie zostały określone w żadnym z Traktatów, są instrumentem prawnym używanym od pewnego czasu na obszarze obrotu prawnego Unii Europejskiej i to zarówno na poziomie UE, jak i państw członkowskich. Źródłem prawa środowiska UE są również umowy międzynarodowe dotyczące środowiska.

W 1990 r. Wspólnota Europejska przyjęła dyrektywę 90/313/EWG o swobodnym dostępie do informacji, która została zastąpiona w 2003 r. przez dyrektywę 2003/4/WE w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska. Celem dyrektyw jest zagwarantowanie prawa dostępu do informacji o środowisku, które posiadają organy władzy publicznej lub które są dla niej przeznaczone, oraz określenie podstawowych warunków i praktycznych ustaleń dotyczących realizacji prawa do informacji o środowisku. Występujący o taką informację nie musi więc udowadniać, że ma partykularny osobisty powód dla jej uzyskania. Dyrektywa zawiera szeroką definicję pojęcia „informacje o środowisku”, która obejmuje, w formie pisemnej, wizualnej, dźwiękowej, elektronicznej lub innej formie materialnej, informację dotyczącą m.in.:

- stanu elementów środowiska;
- czynników, które wpływają lub mogą wpłynąć na środowisko,
- środków i działań, które mają na celu ochronę tych elementów;
- raportów na temat realizacji przepisów prawnych dotyczących ochrony środowiska;
- analiz kosztów i korzyści oraz innych analiz gospodarczych;
- stanu ludzkiego zdrowia i bezpieczeństwa.

5. Prawne aspekty ochrony środowiska w Polsce

Jak wcześniej wspomniano bezpieczeństwo ekologiczne, pomimo kontrowersji na temat definiowania samego pojęcia ekologii, jest ściśle związane z ochroną środowiska. Bezpieczeństwo środowiskowe może być osiągnięte i utrzymane dzięki przestrzeganiu szeregu zasad postępowania w odniesieniu do stosunków pomiędzy państwami, gdyż nie da się rozdzielić polityki wewnętrznej od zewnętrznej, ekonomicznej, itp.

Wśród regulacji prawnych związanych z tymi zagadnieniami wyróżniono pewne normy, którym nadano charakter zasad ogólnych stanowiących wytyczne dla przyszłych unormowań prawnych oraz kierunki interpretacyjne postanowień o charakterze szczegółowym¹⁵.

Uniwersalność niektórych zasad powoduje, że stają się one wspólne zarówno dla systemów prawa ochrony środowiska na całym świecie, jak i prawa wspólnotowego oraz rozwiązań prawnych wielu państw stanowiących prawo krajowe. Pozostałe zasady są specyficzne jedynie dla niektórych państw lub dla prawa wspólnotowego.

Zasady ogólne prawa ochrony środowiska zawarte w polskim prawodawstwie pełnią kilka funkcji i służą jako¹⁶:

- wiążące wskazówki interpretacyjne postanowień szczegółowych,
- wytyczne dla kierunków przyszłych unormowań,
- postanowienia precyzujące kryteria konstruowania przepisów wykonawczych.

Wśród zasad ogólnych niezwykle istotnych dla zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego (środowiskowego) należy wymienić:

- zasadę zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego¹⁷
- zasadę zrównoważonego rozwoju¹⁸
- zasadę prewencji
- zasadę przezorności
- zasadę „zanieczyszczający płaci”
- zasadę uspołeczniania
- zasadę kompleksowej ochrony
- zasadę nieważności decyzji sprzecznej z wymaganiami ochrony środowiska¹⁹.

Zasada prewencji nierozzerwalnie wiąże się jednym z podstawowych narzędzi realizacji zarządzania ochroną środowiska w procesach rozwoju, wpisującym się w 24 zasadę zrównoważonego rozwoju. Procedura Oceny oddziaływania na środowisko ma dostarczyć organowi administracji publicznej podejmującemu decyzję informacji, czy ingerencja inwestycji w środowisko, została zaplanowana w sposób optymalny i czy korzyści wynikające z jej realizacji rekompensują straty w środowisku, jakie zwykle są niemożliwe do uniknięcia. Środowisko jest tu rozumiane nie tylko jako środowisko przyrodnicze, ale także jako środowisko społeczne.

¹⁵J. Jendrośka, M. Bar, *Prawo ochrony środowiska. Podręcznik*, Centrum Prawa Ekologicznego, Wrocław 2005, s. 29.

¹⁶Tamże, s. 533.

¹⁷*Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, art. 74.

¹⁸*Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska*, (Dz. U. z 2008r., nr 25, poz.150), art. 3.

¹⁹Tamże, art. 6-11.

Polska przyjęła całość przepisów dotyczących środowiska w momencie wstąpienia do Unii Europejskiej. Niemniej jednak wynegocjowała kilka okresów przejściowych, dotyczących wdrożenia pewnych przepisów prawnych, gdyż ich realizacja w najbliższym czasie oznaczałaby ogromne nakłady finansowe. Oprócz tego Polska podpisała bilateralne umowy z krajami sąsiadującymi w kwestii ochrony wód granicznych.

Przede wszystkim, potrzeba ochrony środowiska została wpisana w Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej. Artykuł 5 stwierdza, że Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), ustala także, że ochrona środowiska jest obowiązkiem m. in. władz publicznych, które poprzez swą politykę powinny zapewnić bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom. Również obarcza władze publiczne odpowiedzialnością za wspieranie inicjatyw obywatelskich, mających na celu ulepszenie stanu środowiska (art. 74). Z kolei artykuł 8 wymaga od każdego obywatela dbania o środowisko i nakłada na niego odpowiedzialność za jakąkolwiek wyrządzoną szkodę przyrodzie.

Podstawą ekologicznej polityki rządu jest regularnie aktualizowany dokument „Polityka Ekologiczna Państwa”²⁰. Obecnie obowiązujący dokument z dnia 22 maja 2009 r. uchwalony przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej *Polityka ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016*²¹.

Problematykę ochrony środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego reguluje również dokument *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2014*. Przedmiotem szczególnej uwagi państwa pozostaje zapobieganie degradacji środowiska naturalnego oraz przeciwdziałanie katastrofom ekologicznym. Za realizację wskazanych postanowień odpowiadają ministrowie kierujący działaniami administracji rządowej, kierownicy urzędów centralnych, wojewodowie, organy samorządu terytorialnego oraz inne podmioty, we właściwościach których pozostają sprawy z zakresu bezpieczeństwa państwa²².

W ten sposób potrzeba rozwoju zrównoważonego, czyli osiągnięcia równowagi pomiędzy społecznym, gospodarczym, technicznym rozwojem, a ochroną środowiska została ustanowiona priorytetem polityki państwa. Prawną ochronę środowiska podejmują również inne ustawy²³, o których

²⁰ *Polityka gospodarcza- wydanie III zmienione*, red. B. winiarski, PWN, Warszawa 2006, s. 390.

²¹ *Polityka ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016* (M.P. Nr 34, poz. 501).

²² *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2014*, Warszawa 2014, pkt. 152.

²³ *Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o substancjach zubożających warstwę ozonową* (Dz. U. Nr 121, poz. 1263); *Ustawa z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych* (Dz. U. Nr 122, poz. 695); *Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne* (Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019 j.t.); *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach* (Dz. U. z 2010 r. Nr 185, poz. 1243, j.t.); *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym* (Dz. U. Nr 180, poz. 1495 z późn. zm.); *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o bateriach i akumulatorach* (Dz. U. Nr 79, poz. 666 z późn. zm.); *Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach* (Dz. U. z 2005 r. Nr 236, poz. 2008 j.t.); *Ustawa*

należy pamiętać w podejmowaniu działań na rzecz bezpieczeństwa ekologicznego i zapobiegania skutkom zagrożeń ekologicznych.

6. Narodowa polityka ochrony środowiska

Prawną ochronę środowiska podejmują również inne ustawy²⁴, o których należy pamiętać w podejmowaniu działań na rzecz bezpieczeństwa ekologicznego i zapobiegania skutkom zagrożeń ekologicznych, dlatego na podstawie regulacji prawnych przygotowano wytyczne dotyczące narodowej polityki środowiskowej do których należą:

- redukcja zużycia wody, energii oraz surowców na jednostkę produkcyjną i produkt narodowy do lat 2020-2025;

- wdrażanie prawnych, organizacyjnych, technicznych środowiskowych rozwiązań, szczególnie w kwestiach standardów emisji gazów, standardów produkcji, pozwoleń środowiskowych, wyposażenia zakładów przemysłowych, kanalizacji i oczyszczalni na wsiach i w miastach, systemu składowania śmieci, recyklingu, bezpiecznego składowania odpadów, kontroli i monitorowania wraz z zapobieganiem wypadkom niosącym zagrożenia dla środowiska, oceny wpływu na środowisko, dostępu do informowania i uczestniczenia społeczeństwa w procesach decyzyjnych, jak również wspieranie działań mających na celu mnożenie proekologicznych praktyk;

- redukcja zanieczyszczenia powietrza i wody do poziomu ustanowionego przez międzynarodowe zobowiązania (*Konwencji w sprawie transgranicznego przenoszenia zanieczyszczeń powietrza na dalekie odległości; Konwencji o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego; Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zmian Klimatu*);

- zwiększenie udziału odnawialnej energii i jej części w równowadze energetycznej państwa, tak aby do 2025 roku osiągnąć wskaźniki porównywalne z przeciętnymi wskaźnikami państw Unii Europejskiej;

- wspieranie sprzyjających środowisku form i trendów w rolnictwie, leśnictwie, turystyce i kształtowanie wśród konsumentów sposobów zachowania przyjaznych dla środowiska (zdrowy tryb życia, kreowanie rynku zdrowej żywności i proekologicznych produktów);

- wdrażanie narodowej strategii dotyczącej biologicznej różnorodności poprzez zwiększanie obszarów leśnych z 30 % w latach 2020 – 2033 do 33 % w 2050 r. i objęcie 1/3 terytorium Polski różnymi formami ochrony przyrody, spełniając wymogi NATURA 2000;

z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199. poz. 1227 z późn. zm.); Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 j.t.).

²⁴Ibidem.

- ulepszanie gospodarki użytkami, tak aby lepiej spełniać wymogi racjonalnego zużycia naturalnych zasobów potrzebnych dla rozwoju rolnictwa, leśnictwa, ochrony przyrody, turystyki, redukcja zapotrzebowania ziemi przez transport, ochrona ludzi i środowiska od potencjalnie negatywnego wpływu niebezpiecznych instalacji, wypadków przemysłowych, dotowanie obszarów rozwijających się, w szczególności w publicznych pracach;
- integracja polityki środowiskowej ze strategią rozwoju zrównoważonego i makroekonomicznych polityk (fiskalnej, rynkowej, kredytowej, itp.) i polityk sektorowych (przemysłowej, energetycznej, transportowej).

7. Organizacja bezpieczeństwa ekologicznego w Polsce

Ochrona środowiska naturalnego to obowiązek wszystkich obywateli danego państwa. Jednakże najważniejszym i uprawnionym podmiotem w tym zakresie jest państwo, które chroni i zabezpiecza przed skutkami ewentualnych katastrof ekologicznych, czy to spowodowanych siłami natury czy też działalnością człowieka. W tym celu został stworzony system bezpieczeństwa ekologicznego, który jest częścią systemu bezpieczeństwa narodowego. Zasadniczo funkcjonuje on na strukturach administracyjnych, ponieważ zagrożenia ekologiczne zazwyczaj przybierają charakter lokalny. Zadaniem systemu bezpieczeństwa ekologicznego jest ochrona ludności, środowiska naturalnego i dóbr materialnych. Realizacja tego celu wymaga posiadania przez państwo właściwych ustaleń normatywnych, regulacyjno-prewencyjnych, a także represyjnych (nakazy, ograniczenia, obowiązki, kary, kontrole)²⁵. Prawne regulacje dotyczące ochrony środowiska oparte są na zasadzie zrównoważonego rozwoju. Aktami prawnymi regulującymi te kwestie, wspomnianymi wcześniej i dającymi podstawę do działań są *Konstytucja RP* z 2 kwietnia 1997 roku oraz ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2001 r., nr 62, poz. 627).

Naczelnym zadaniem systemu bezpieczeństwa ekologicznego jest tworzenie warunków do zorganizowanej działalności sprzyjającej zapobieganiu lub przeciwdziałaniu skutkom zdarzeń powodujących zagrożenia ekologiczne, prowadzenie operacji i akcji ratowniczych w sytuacji wystąpienia zagrożeń ekologicznych oraz odbudowa zdegradowanego środowiska naturalnego. W związku z tym w powyższym systemie można wyróżnić elementy zajmujące się monitoringiem skażeń powietrza, wód, gleby oraz badaniami kontrolnymi i pomiarowymi. Funkcjonują również elementy informujące ośrodki decyzyjne i ludność o skażeniach, a także alarmujące w przypadku szczególnego zagrożenia, likwidujące skutki zagrożeń w ramach działań ratowniczych oraz zajmujące się działalnością profilaktyczną

²⁵E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego. Zarządzanie bezpieczeństwem*. Difin, Warszawa 2011, s. 128.

i edukacyjną z zakresu zagrożeń substancjami niebezpiecznymi oraz realizacją przedsięwzięć przywracających środowisko do stanu naturalnego²⁶.

Organami administracji publicznej, zobowiązanymi do ochrony środowiska naturalnego w Polsce są: minister właściwy do spraw środowiska, generalny dyrektor ochrony środowiska, regionalni dyrektorzy ochrony środowiska, wojewodowie, marszałkowie województw, sejmiki wojewódzkie, starostowie, prezydenci miast, burmistrzowie oraz wójtowie²⁷.

Poszczególne zadania z zakresu ochrony środowiska dla wymienionych organów, są bardzo złożone. Minister właściwy do spraw środowiska kieruje dwoma działami na szczeblu rządowym tj. działem gospodarki wodnej, zajmującym się kształtowaniem, ochroną i racjonalnym wykorzystaniem zasobów wodnych i działem środowiska, zajmującym się ochroną i kształtowaniem środowiska oraz racjonalnym wykorzystaniem jego zasobów.

Podsumowanie

Naczelnym zadaniem państwa w zakresie bezpieczeństwa ekologicznego jest zapewnianie obywatelom optymalnych warunków do lepszego życia, w pełnym zdrowiu, w naturalnym środowisku oraz stymulowanie procesów zrównoważonego rozwoju. Zadania systemu bezpieczeństwa zostaną zrealizowane, jeżeli zostaną połączone wysiłki wszystkich instytucji powołanych do ochrony naszego środowiska, ale też i przeciętnego człowieka, który może w tym kierunku coś zdziałać na poziomie swojego gospodarstwa domowego. Często nie zdajemy sobie sprawy, że stan środowiska w jakim żyjemy, zależy również od naszych codziennych wyborów. Tymczasem podjęcie najmniejszego nawet działania niesie ze sobą pozytywne, widoczne rezultaty. Aby rozwiązywać współczesne problemy ekologiczne, chronić skutecznie środowisko i zapobiegać skutkom katastrof ekologicznych, potrzeba działania wszystkich społeczeństw, narodów i rządów.

Bibliografia

1. Cieślarczyk M., *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, AP Siedlce 2006.
2. Cieślarczyk M., *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa*, AP Siedlce 2008.
3. *Encyklopedia PWN*, PWN, Warszawa 2003.
4. Flis J., *Pojęcie i istota zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*. Bellona, Warszawa 2006.

²⁶Ibidem, s. 130.

²⁷S. Śladkowski, B. Bronisławska, *Administracja publiczna i środowisko*, WSAS, Warszawa 2010, s. 21.

5. Haber J., *Bezpieczeństwo jako determinanta stosunków międzynarodowych*, [w:] *Determinanty polityki zagranicznej i międzynarodowej*, AON, Warszawa 1981.
6. Jendrośka J., Bar M., *Prawo ochrony środowiska. Podręcznik*, Centrum Prawa Ekologicznego, Wrocław 2005.
7. Kołodziński E., *Wprowadzenie do zarządzania bezpieczeństwem*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2008.
8. Kunikowski J., *Słownik podstawowych terminów wiedzy i edukacji dla bezpieczeństwa*, AP Siedlce 2005.
9. Nowak E., Nowak M., *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Difin, Warszawa 2011.
10. Pietraś M., *Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie. Studium politologiczne*, UMCS, Lublin 1996.
11. *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1978.
12. Śladkowski S., *Bezpieczeństwo ekologiczne Rzeczypospolitej Polskiej*, AON, Warszawa 2004.
13. Śladkowski S., Bonisławska B., *Administracja publiczna i środowisko*, WSAS, Warszawa 2010.
14. Winiarski B. (red.), *Polityka gospodarcza – wydanie III zmienione*, PWN, Warszawa 2006.

Akty prawne:

1. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 1997.
2. *Polityka ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016* (M.P. Nr 34, poz. 501).
3. *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2014*, Warszawa 2014.
4. *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2001r., nr 62, poz. 627).
5. *Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o substancjach zubożających warstwę ozonową* (Dz. U. Nr 121, poz. 1263).
6. *Ustawa z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych* (Dz. U. Nr 122, poz. 695).
7. *Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne* (Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019 j.t.).
8. *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach* (Dz. U. z 2010 r. Nr 185, poz. 1243, j.t.).
9. *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym* (Dz. U. Nr 180, poz. 1495 z późn. zm.).

10. *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o bateriach i akumulatorach* (Dz. U. Nr 79, poz. 666 z późn. zm.).
11. *Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach* (Dz. U. z 2005 r. Nr 236, poz. 2008 j.t.).
12. *Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.).
13. *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 j.t.).

Liczba znaków ze spacjami: 35 979